

УДК 261.7

DOI: 10.32837/apfs.v0i25.875

Геннадій Володимирович Христокін

доктор філософських наук

доцент кафедри філософії та політології

Університет державної фіскальної служби України, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-2663-3055

ТЕОЛОГІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП СОЦІО-ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Анотація: Статтю присвячено визначенню статусу теології в межах існуючих видів знання. Методологічно проблема розглядається в контексті філософії теології, як підрозділу філософії релігії та філософської теології.

Обґрунтована подібність теології та філософії, що передбачає віднайдення їх локації в більш широкому просторі гуманітарного знання. Автор прийшов до висновку, що, наслідуючи основні ознаки соціо-гуманітарного знання, теологія виробляє власний унікальний його різновид і посідає особливе місце в системі гуманітарного знання. Коли теологія осмислює духовну природу людини і суспільства, вона робить це в інший спосіб ніж соціо-гуманітарні науки. Обґрунтована недоцільність обмеження соціогуманітарного дискурсу суто науковим знанням.

У зв'язку з цим з'ясована специфіка теології як ненаукового різновиду соціо-гуманітарного знання. Теологія є комбінованим, синтетичним утворенням, внутрішньо нерациональним феноменом, що базується на вірі, релігійному досвіді, містичних інтуїціях та одкровеннях, на основі яких людина намагається розумно пояснити себе і світ через ідею Бога та практику поклоніння йому.

Теологія є дискурсом, що раціоналізує релігійний світогляд і може мати як наукову так і ненаукову форми. Показано, що релігія як культурно-історичний феномен є і соціальною практикою і відповідним соціо-гуманітарним знанням, що виникає на основі релігійного феномену.

Теологія є соціальним знанням, вона є знанням гуманітарним та ціннісно зумовленим, включеним, контекстним дискурсом, що визначається конфесійною позицією релігійного мислителя. Теологія є текстом і мовою про релігійний текст – Біблію та Традицію. Доведена комунікативна природа теологічного знання, яке виникає в результаті мовлення, обговорень, оцінювань, суджень та інтерпретацій релігійної спільноти. Теологія є комунікативною раціональністю інтерсуб'єктивної спільноти. Крім того, теологічний комунікативний дискурс є полісемантичним, плюралістичним та альтернативним прочитанням і тлумаченням релігійної реальності. Нарешті, теологія постає як комунікативна практика та прагматика спрямована на духовне перетворення людини в релігійній спільноті.

Ключові слова: теологія, соціо-гуманітарне знання, цінності, методологія, філософія теології.

Не втрачає своєї актуальності проблема з'ясування природи теологічного знання загалом та його конфесійної специфіки [11]. В історії можна зустріти самі відмінні його тлумачення, як особливої релігійної науки, як науки гуманітарної, як різновиду філософії, або як ірраціонального знання. Ми виходимо з подібності теології та філософії, що передбачає віднайдення їх локації в більш широкому просторі гуманітарного знання. Відповідно, питання може бути поставлене наступним чином – якщо філософія є знанням гуманітарним, то чи можливо віднести до цього типу знання й теологію? Попередньо можна стверджувати, що теологія не відноситься до природничого знання, адже вона не вивчає сталі закономірності природного буття. Але чи відноситься тим самим вона до знання соціального та гуманітарного, адже вона не

досліджує спеціально ні суспільство, ні людину [1]. А коли теологія осмислює їх духовну природу, то робить це в інший спосіб ніж соціо-гуманітарні науки. Достатньо мислителів, які обходять це питання, сприймають теологію окремим ірраціональним знанням, або взагалі не переймаються цією проблемою. На нашу думку визначення статусу теології в межах існуючих видів знання є актуальним завданням для релігієзнавства та філософії теології. Адже теологія, попри свою специфіку, є частиною суспільного знання, яке історично включене в систему існуючих наукових і ненаукових знань. У діалозі з теологією розвивалися філософія і наука, під її впливом формувалися базові цінності та ідеали європейської культури. І зараз вона залишається важливим чинником культурного розвитку людства.

За нашою попередньою гіпотезою якщо і намагатися віднести теологію до якоїсь з двох культур, то, відповідно поділу Ч. П. Сноу, вона однозначно відноситься до культури гуманітарної [9]. Теологічне знання є специфічним різновидом соціо-гуманітарного, хоча неодмінно має свою специфіку в його межах. Але це наше попереднє припущення, ще потребує доказів. Для досягнення поставленої мети необхідно максимально звужити предмет дослідження і сформулювати наше завдання більш спеціально – ми маємо побачити специфіку теології як соціо-гуманітарного знання. Але недостатньо показати наявні в теології риси соціо-гуманітарного знання, необхідно показати специфіку теологічного мислення й знання як особливого, унікального соціо-культурного знання.

Реалізувати поставлене завдання можна з позицій релігієзнавства та історії філософії. Методологічно ми розглядаємо проблему в контексті філософії теології, як підрозділу філософії релігії та філософської теології [12]. Нам стануть в нагоді досягнення отримані в працях М. Бахтіна, І. Берліна, Г. Гадамера, Ю. Габермаса, В. Канке, Р. Сміта, Ч. Сноу [2; 3; 4; 8; 9]. Проблема соціо-гуманітарної природи теологічного знання досліджували І. Касавін, Л. Мікешина, В. Порус [6; 13]. Зокрема, сучасна філософія і зокрема підхід Г. Габермаса дозволяє в межах соціо-гуманітарних феноменів і практик – міфу, релігії, мистецтва, моралі, права, політики, господарства, виділити відповідне їм соціо-гуманітарне знання, або дискурс. Кожен соціо-гуманітарний дискурс певного феномену – це зв'язна мова про нього, про світ та людину, він має фундаментальну понятійну систему в якій інтерпретується світ. Вказаний дискурс може базуватися на інтелектуальних гіпотезах та інтуїціях (філософія), естетичному досвіді (мистецтво), історичних моделях і нормах поведінки (мораль, право), віруваннях та уявленнях (міф, релігія), практиках господарювання (економіка) та володарювання (політика). Тобто, дискурс як мова феномену та мова про феномен є своєрідною раціональністю, що має власну практичну основу. Відповідно існує чимало культурних типів раціональності, які мають власну систему значень і понять, внутрішню логіку осмислення і виправдання власної практики, свій наратив. Тобто, феномени міфу, моралі, права, політики, мистецтва, які первинно є нераціональними культурними типами і суспільно-культурними практиками, згодом набувають раціональної форми, виробляючи власний дискурс.

Зокрема і релігія є фундаментальною культурно-історичною практикою, адже вона є сукупністю вироблених в історії, прийнятих культурних типів поведінки, діяльності, спілкування, системою сенсів і символів, знань і цінностей. Поряд з цим і в межах цієї культурно-історичної практики, релігія є особливою духовною практикою, системою вірувань, уявлень, переживань, специфічним досвідом й діяльністю поклоніння Божеству і певних духовних вправ і технік, які дозволяють досягнути суттєвого перетворення особистості і здобути гармонії з собою, світом та єдності з надприродним буттям. Отже, релігія як культурно-історичний феномен є і соціальною

практикою і відповідним соціо-гуманітарним знанням, що виникає на основі релігійного феномену.

Говорячи про соціо-гуманітарне знання чи обов'язково ми говоримо про його науковий вимір? Аж ніяк, бо соціо-гуманітарне знання може мати різні раціональні та нераціональні форми власного буття – наукову, ненаукову, псевдонаукову і навіть антинаукову [5]. Не варто обмежувати соціо-гуманітарний дискурс суто науковим знанням, яке значно вужче за своїм змістом, предметом та завданнями і може бути названо науковою гуманітаристикою. Позиція за якою соціо-гуманітарне знання тотожне науковому, і має відповідати критеріям наукової раціональності не знаходить широкої підтримки в інтелектуальному середовищі після досліджень проведених постпозитивістами, постструктуралістами та герменевтиками ХХ – поч. ХХІ ст. Соціо-гуманітарне знання може бути науковим знанням і тоді воно складає окремий науковий дискурс (соціальні та гуманітарні науки), але соціо-гуманітарне знання може бути лише формально науковим, але по суті світоглядним, неформалізованим знанням, і тоді воно відповідає не науковій раціональності (філософія, теологія). Нарешті воно може бути *псевдонауковим* (теософія, парапсихологія, хіромантія, астрологія) чи *антинауковим* знанням (магія), які так само виробляють власний дискурс. Таким чином, соціо-гуманітарний дискурс залежить від типу знання та його використання. Тепер ми з'ясуємо специфіку теології як ненаукового різновиду соціо-гуманітарного знання. Для нас теологія є комбінованим, синтетичним утворенням, внутрішньо нераціональним феноменом, що базується на вірі, релігійному досвіді, містичних інтуїціях та одкровеннях, на основі яких людина намагається розумно пояснити себе і світ через ідею Бога та практику поклоніння йому. При цьому теологія є своєрідним дискурсом, раціональність якого мала в історії і наукові (схоластика) і не наукові (патристика) форми.

Спробуємо встановити загальні особливості соціо-гуманітарного знання і порівняємо його з теологією [1; 10]. Найперше, будь яке соціо-гуманітарне знання є культурно-історично детермінованим суспільним продуктом. Соціо-гуманітарне знання – це таке знання, яке має своїм предметом загалом соціальні процеси, окремі суспільні явища, а також соціальні умови буття людини. Предметом соціального знання постає світ людини, а не просто річ як така. А це означає, що даний предмет має суб'єктивний вимір, в нього вже включена людина як автор, дослідник і виконавець, який діє і пізнає результати своєї діяльності [6]. При цьому, соціальний предмет позбавлений стаціонарних, незмінних станів і тому головною умовою адекватності соціально-гуманітарного знання є відображення динаміки соціальних процесів.

Теологія є різновидом *соціального* знання, так як вона має претензію на пізнання реальності, знання про яку сформовані під впливом культурно-історичного процесу. Теологічне знання є соціальним знанням, бо не може позбавитися соціального контексту. Хоча суспільство для теології не становить спеціального інтересу, але зацікавленість теології торкається досягнення релігійного соціуму – Церкви, як історично-метаісторичної та культурно-транскультурної реальності. Теологія також є гуманітарним знанням, бо є знанням людини, знанням в якому людина визначає своє ставлення до світу та себе в абсолютному вимірі. Людина сюди включена як автор цього знання, його активний діяч, по відношенню до якого вона виступає активним суб'єктом і творцем. Те, що теологію цікавить абсолютний Діяч, безмежна Особистість, не відмінє гуманітарного характеру теологічного знання, адже пізнання Бога здійснює людина в конкретних соціальних умовах, культурними засобами. Хоча основним предметом теології є надприродне, але знанням Бога і про Бога володіє людина, вона його створює, перевіряє, проектує. Сам Бог знання не виробляє, він не повідомляє його нам в готовому вигляді. Бог є Буттям, що відкривається в Одкровенні – Слові Божому

сприйнятому вірою, інтуїтивно чи в релігійному досвіді людини. Цей «досвід Бога» людина перетворює на «знання про Бога», намагаючись збагнути, прояснити для себе таємницю незбагненого. Для цього в культурі створюються системи символів, знаків, значень, слів та ідей, які є знанням за допомогою якого людина намагається зрозуміти і пояснити Бога, а фактично усвідомлює і прояснює себе. Саме тому теологія є знанням гуманітарним.

Починаючи з І. Канта та неокантіанців особливої ваги у соціо-гуманітарному знанні набувають цінності. Соціальне знання нерозривно і постійно пов'язане з наочними (оцінка явищ з погляду добра і зла, справедливого і несправедливого) і суб'єктивними (особисті установки, погляди, норми, цілі) цінностями. Саме тому соціо-гуманітарне знання є цінним та ціннісним знанням. Воно є цінним вже тому, що дозволяє зрозуміти соціальні процеси, саму людину. Але воно ціннісне, тому, що оцінити важливість такого знання можливо лише з певних позицій, виходячи з певних світоглядних засад. Окрім того, сам дослідник має володіти цінностями як людина і як спеціаліст. Його прагнення до істини, об'єктивності чи правди є ціннісним прагненням. Його зайняття наукою, дослідженням є способом життя, тобто ціннісним актом вибору мети і сенсу існування. Остаточним завданням соціо-гуманітарного знання є встановити чи є сенс існувати на цьому світі. Все це вказує на людиновимірну суть соціальних наук, що неодмінно позначається на їх дослідженнях та результатах.

Теологія формує знання про людину, світ і Бога не лише виходячи з оцінок блага, справедливості, з конфесійних, моральних норм, ідеалів та установок. Крім того теологічне знання включене в певну традицію, в історичний, соціо-культурний та ментальний контекст, воно передбачає моральну позицію богослова, який і вірить, і досліджує одночасно. Причому його віра і духовний досвід, його мораль і вибір мають посилювати його пізнання.

В ХХ ст. у М. Гайдеггера, Г. Гадамера та Л. Вітгінштайна відбувається переосмислення природи і статусу мови в культурі та філософії. На їх думку соціальне пізнання має текстову, знаково-символічну, навіть метафоричну природу, воно є мовою чи дискурсом. Соціальна дійсність постає перед людиною в словах та ідеях, знаках та значеннях, символах та концептах. Мова є джерелом, способом, засобом і метою соціо-культурного пізнання. Саме мова утворює той соціосвіт в якому ми існуємо, вона обумовлює межі та спосіб розуміння людиною світу культури та свого індивідуального світу.

Теологічне знання так само має *знаково-символічну*, текстову природу, воно є мовою та дискурсом. Читання, коментування, пояснення, розуміння в теології обумовлене релігійною мовою – знаками, словами, текстами, смислами, поняттями, що беруться з сакральних текстів і традиції. Фактично теологія є мовленням про мову Бога - Одкровення, мовленням про віровчення – істини віри, розмовою про Церкву – спільноту вірних. І теолог не в змозі вийти за межі мови, вона йому передує, надає тексти і задає контексти його ідей. Натомість релігійний містик намагається вийти за межі мови, увійти в безпосередню єдність з божеством, відчутти, пережити його в надрозумному і невербальному єднанні. Щоправда чи вдається йому насправді подолати вплив знаково-символічної сфери? Здається, що повністю ні. Вона присутня, навіть у мовчанні, в апофатичному пізнанні, в містичному екстазі. Там де людина має бодай якісь уявлення, акти розуміння, чи інтуїтивні схоплення, там вже присутня мова, присутні культурні сенси і значення. Принаймні перше, що буде його очікувати після повернення з містичного трансу – це спроба подумати про переживання, висловити їх, а це неможливо без мови, оскільки будь який акт розуміння є знаково-символічним актом, а значить мовним. Теологічна мова синтезує в собі зміст Одкровення, духовний

досвід особи, релігійну герменевтику спільноти та культурно-історичний контекст соціуму. Тому релігійна мова є інтерсуб'єктивним, комунікативним явищем.

Для пояснення особливостей соціо-гуманітарного знання актуально використовувати здобутки комунікативної філософії Ю. Габермаса та О. Апеля для яких воно є не суб'єктивним, а інтерсуб'єктивним явищем. Це знання виникає з міжсуб'єктивних відносин і процесів і стосується будь якої гуманітарної науки чи практики. Воно формується з суспільної комунікації між соціальними суб'єктами. Комунікативну природу мають не лише політика, право й мораль, але й наука, філософія, мистецтво, міф і релігія. Зокрема релігія формується в інтерсуб'єктивному середовищі, в комунікативному просторі релігійних спільнот та культур. В ній постійно ведеться комунікація між учасниками спільноти, діалог в середині релігійної спільноти доповнюється зовнішньою комунікацією із сторонніми чи то противними особами. Релігійна інтерсуб'єктивність передбачає наявність індивідів та спільнот, об'єднаних традицією, що потребують одне одного і створюють специфічний інтерсуб'єктивний релігійний простір в якому конститується теологічна мова, оцінки та дії.

Теологічна комунікація постає як результат мовлення між учасниками релігійної спільноти і ніколи не є суто трансцендентним актом Бога чи лише суб'єктивним продуктом творчості однієї, хай самої харизматичної особи. Комунікація в теології є результатом спілкування теолога з Богом, Одрокненням, Біблією, Традицією, Церквою, отцями, богословами, які виступають співрозмовниками, рівними учасниками діалогу. Дослідник як в гуманітаристиці, так і в теології постійно веде діалог з предметом дослідження, з історією, з традицією, з сучасністю, з собою. Теологія виникає в результаті мовлення, обговорень, оцінювань, суджень та інтерпретацій релігійної спільноти, що не лише має духовний досвід богопізнання, але постійно витлумачує свій досвід в контексті традиції, здійснює культурно-історичну та релігійно-церковну герменевтику Одрокнення. Комунікація не припиняється в Церкві ніколи. В ній неупинно постулюються релігійні вчення, здійснюється їх захист, обговорення, й узгодження, відбувається передача досвіду та знань, критика супротивних положень, полеміка в пошуку оптимальних формул, тощо.

В соціо-гуманітарному знанні домінує діалог як спосіб пізнання і джерело знання. Про роль діалогу в гуманітаристиці писали М. Бахтін, М. Біблер [2]. Акти розуміння, прозріння, осяяння, вживання є діалогічними актами. Вони стають можливими завдяки спілкуванню особи з іншими особами, текстами, ідеями, культурами. Навіть, якщо теологи стверджують протилежне, суттю теології є діалог, суперечка, навіть дискусія. Особливо помітною не монологічність теології можна спостерігати в християнстві, де ведеться постійна внутрішня і зовнішня активна дискусія: між церквою та владою, суспільством та церквою, між ієрархією та громадою, між активними вірними та окремими церковниками, між консервативними та ліберальними прихильниками християнства, між провладними та опонуючими суб'єктами комунікації. Нарешті усі ці горизонтальні комунікації стають можливими завдяки реалізації вертикальної комунікації – між людьми та Богом. Причому і тут неможливий лише монолог, коли Бог говорить, а всі слухають. Тут зустрічається спілкування з Богом у молитві, богослужінні, інтерпретації Писання. Ця комунікація пронизує Біблію і виражається не лише у благоговінні, читанні чи слуханні Слова, але й в молитовних закликах, навіть сумнівах і суперечках з Богом. Звичайно неможливо повністю урівнювати філософську чи громадянську діалогічність з релігійно-теологічною. Остання не є обов'язково і принципово відкритою, дискурсивною, критичною та самокритичною діалогічністю. Але вона й не повинна такою бути, її специфіка визначається особливістю релігійного буття й пізнання.

Гуманітарне знання, що ґрунтуються на людських діях, вчинках, соціально-гуманітарних практиках є прагматичним. Ю. Габермас та О. Апель саму філософію тлумачать як інтерсуб'єктивну та прагматичну діяльність. Прагматичні знання принципово не об'єктивістські, не природничо-центричні, вони суттєво відмінні від аналітичних знань [4]. Прагматичність теологічного знання важливий показник його соціально-гуманітарного характеру. Теологія тому є прагматичним знанням, бо вона є не лише інтелектуальною справою чи практичною наукою, але й духовною практикою й зусиллям, що розтлумачуються інтелектуально. Виразити специфіку теології та її мови треба враховуючи не лише її семантичний, але й діяльний аспект. Релігійна прагматика передбачає особливу релігійну практику, стандарти поведінки, способи життя, духовний досвід, практику поклоніння й символічних дій, які стають основою теологічного знання і мислення.

Але теологія є не лише комунікативною раціональністю та спілкуванням і не просто прагматикою, вона є комунікативною дією, комунікативною практикою. В ній слова, дискурси, спілкування суб'єктів та традицій важливі, але вони не складають єдиної реальності – самих слів та дискурсів недостатньо в теології. Так само вона не обмежена лише досвідом, моральною дією та обрядом. Натомість теологія є їх синтезом, своєрідною раціональною комунікативною практикою. Вона є практичним дискурсом зорієнтованим на використання в церкві для реалізації проекту духовного спасіння, і так само теологія є комунікативною, раціональною практикою, що крім дій і духовних станів породжує теологічне мислення, раціоналізує його, є результатом втілення слів, ідей, уявлень. Тобто, комунікативна практика для теології є витоком і завершенням одночасно.

В соціо-гуманітарних науках знання формується як результат суспільно-прагматичної згоди (чи угоди) між сторонами суспільних процесів. Це угоди між суб'єктами соціальних процесів – правові, політичні, економічні, державні, сімейні угоди на яких формуються відповідні їм відносини. В християнській релігії конвенція укладалася між єпископами в управлінні церквою, між віруючими у визнанні над собою церковної влади, між церковниками та мирянами стосовно виконання церковних норм та правил, між християнами та владою, тощо. Зрозуміло, що вона не завжди була добровільною, але вона була і її дотримувалися сторони, що вступали у відносини. В теології теж був присутній консенсус між апостолами на перших зібраннях, між біблійними текстами та новими їх інтерпретаціями, між теологами на Вселенських Соборах, між ортодоксами, щодо еретиків, між теологічними традиціями і школами, між варіантами віровчення в єдиній системі догматів, тощо. Навіть в сучасних теологіях важливими залишаються конвенції між прихильниками певних деномінацій, щодо використання канону Біблії, щодо вживання певної богословської мови (чи мов) та у тлумаченні змісту біблійних текстів. Саме тому ми і називаємо теологічне знання конвенційним соціо-гуманітарним знанням.

Мовно-текстуальний, інтерсуб'єктивний, комунікативний та прагматичний характер соціо-гуманітарного знання обумовлює його інтерпретативний та герменевтичний характер. Будь яке соціо-гуманітарне знання є знанням відкритим до інтерпретацій, породжує масу значень та прочитань, воно глибинно плюральне та різноальтернативне. Не існує єдиної версії чи бачення істини в соціо-гуманітарному знанні. Як це не дивно, але теологія є таким по суті своїй герменевтичним, альтернативним знанням. І хоча більшість теологів завжди наполягає на монологічності та єдино істинності своїх вчень, але сама природа теології діалогічна, комунікативна, тому вона породжує масу альтернативних і дискусійних тлумачень, пояснень і розумінь. Ідеологічна спрямованість теології завжди звужує її герменевтичний діапазон, але обмежити теологію лише одним підходом чи баченням неможливо.

Поряд з усім сказаним соціо-гуманітарне знання має подвійний вимір, воно може бути і практичним і теоретичним знанням. Як практичне знання є системою практичних знань, уявлень, вірувань, інтуїції та практики, поведінки й спілкування, що є голосом, мовою і наративом самого соціо-культурного феномену. Але як теоретичне знання соціо-гуманітарний дискурс є сукупністю раціональних теорій, концепцій, визначень, доказів та обґрунтувань в яких соціо-культурний феномен постає як система знань. Таким чином, соціо-гуманітарне знання є і може бути одночасно і практичним і теоретичним.

Як різновид соціо-гуманітарного знання і спеціальний тип раціональності, теологія є і практичним і теоретичним знанням релігійного феномену. Тобто, релігійна раціональність поєднує в собі практичне та теоретичне релігійне знання. Теологія одночасно і виступає його власною мовою про людину, світ і Бога, і може бути його самоосмисленням, дискурсом в якому знаходить пояснення цей феномен. Саме тому, що теологія одночасно є практичним і теоретичним соціо-гуманітарним знанням, вона є і практичним і теоретичним знанням спеціальним, релігійним. Це визначає дві функції теології – духовно-практичну і пізнавальну, теоретичну. Завданням теології є не просто створити систему віровчення й догматику, але через пізнання Бога перетворити людину. Отже, теологія – це одночасно практичне та раціональне явище.

В чому ж специфіка теології як різновиду соціо-гуманітарного знання? Наслідуючи основні ознаки соціо-гуманітарного знання, теологія виробляє власний унікальний його різновид і посідає особливе місце в системі знань. По-перше, теологія є раціональним дискурсом, що раціоналізує релігійний світогляд, будує релігійну теорію на основі одкровення, віри, досвіду й віровчення. Вона може створювати як наукову так і ненаукову форму раціональності. По-друге, теологія є соціальним знанням, що виробляється в релігійному соціумі в історичному контексті культури і спрямовується на самоосмислення та самоідентифікацію. Вона є знанням гуманітарним, бо реалізується людиною і має своїм завданням зрозуміти людське буття через постулювання аксіоматики абсолютного буття. По-третє, теологія є ціннісно зумовленим, включеним, контекстним дискурсом, що визначається вірою релігійного мислителя, його конфесійною позицією, традицією. По-четверте, як соціально-гуманітарне і аксіологічне знання, теологія є текстом і мовою про релігійний Текст – Біблію та Традицію. Вона інтерпретує релігійну реальність як сакральний текст і тому теологія є герменевтикою сакрального. У п'ятих, теологія є комунікативною раціональністю інтерсуб'єктивної спільноти зосередженої на встановленні абсолютних умов власного буття та діяльності. Далі, теологічний комунікативний дискурс є полісемантичним, плюралістичним та альтернативним прочитанням і тлумаченням релігійної реальності, що обумовлює принципову діалогічність теології, зустріч в ній різних позицій та голосів. А це, в свою чергу, зумовлює конвенційний характер основних істин віри та культу, які можливо отримати лише через постійну екзегезу Тексту та комунікацію учасників спільноти. Нарешті, теологія постає як комунікативна практика та прагматика спрямована на осмислення засад духовного перетворення людини в релігійній спільноті. Але теологічний комунікативний дискурс і практика можуть виробляти комунікативне практичне і теоретичне знання як самої релігії, так і про релігію.

Проведене дослідження дає нам можливість зробити висновок про те, що теологічне знання є ціннісно зумовленим, світоглядним, соціальним, гуманітарним, включеним, контекстним, особистісним, метафоричним, плюралістичним, нелінійним, дискусійним, альтернативним, практичним та теоретичним. Тому теологічне знання можна класифікувати як соціо-гуманітарне, в його релігійній формі, яке за своїм загальним спрямуванням, змістом є частиною релігійної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьев А.И. Особенности гуманитарного знания / А.И. Афанасьев, И.Л. Василенко // http://www.rusnauka.com/26__SSN_2008/Philosophia/34822.doc.htm
2. Бахтин М. К методологии гуманитарных наук / М.М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – С. 361-373, 409-412.
3. Берлин И. Подлинная цель познания. Избранные эссе / И. Берлин: Пер. с англ. и ком. В. Сапова. – М.: Канон+, 2002. – 800 с.
4. Канке В. Философия экономической науки: Учеб. Пособие / В.А. Канке. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 384 с.
5. Кохановский В. Философия науки: Учебное пособие / Кохановский В. П., Пржиленский В. И., Сергодеева Е. А. – Москва: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. – 496 с.
6. Микешина Л. Эпистемология ценностей / Л.А. Микешина. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – 439 с.
7. Научные и богословские эпистемологические парадигмы: историческая динамика и универсальные описания / Под ред. В. Поруса. – М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2009. – 66 с.
8. Смит Р. История гуманитарных наук / Р. Смит; [пер. с англ.]; под науч. ред. Д. М. Носова. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2008. – 392 с.
9. Сноу Ч. Две культуры / Ч. П. Сноу. – М.: Прогресс, 1973. – 144 с.
10. Христокін Г. Специфіка християнської теології як форми релігійного знання: феноменологічний аналіз / Г.В. Христокін // Практична філософія. – 2017. – № 1. – С. 144-150.
11. Христокін Г.В. Методологія православної теології / Г.В. Христокін. – Київ: «ПП» «Фоліант», 2019. – 502 с.
12. Христокін Г.В. Філософія теології як галузь філософії релігії: визначення статусу дисципліни / Г.В. Христокін // Богословские размышления. Евро-Азиатский журнал богословия. – № 21. – 2018. – С. 97-107.
13. Ценностный дискурс в науках и теологии / Отв. ред. И. Т. Касавин и др. – М.: ИФРАН, 2009. – 352 с.

ТЕОЛОГИЯ КАК СПЕЦИФИЧЕСКИЙ ТИП СОЦИО- ГУМАНИТАРНОГО ЗНАНИЯ

Аннотация: В статье автор пришел к выводу, что, приняв основные признаки социо-гуманитарного знания, теология вырабатывает свою уникальную его разновидность и занимает особое место в системе гуманитарного знания. Теология является дискурсом, что рационализирует религиозное мировоззрение и может иметь как научную так и ненаучную формы. Теология является социальным знанием, знанием гуманитарным и ценностно обусловленным, включенным, контекстным дискурсом, который определяется конфессиональной позицией религиозного мыслителя. Теология является текстом и языком о религиозном тексте – Библии и Традиции. Теология является коммуникативной рациональностью интересубъективного сообщества. Кроме того, теологический коммуникативный дискурс является полисемантическим, плюралистическим и альтернативным прочтением и толкованием религиозной реальности. Наконец, теология предстает как коммуникативная практика и прагматика направленная на духовное преображение человека в религиозной общине.

Ключевые слова: теология, социо-гуманитарное знание, ценности, методология, философия теологии.

THEOLOGY AS A SPECIAL TYPE SOCIO-HUMANITIES KNOWLEDGE

Summary: The article is devoted to determining the status of theology within the existing types of knowledge. The problem is methodologically considered in the context of the philosophy of theology, as a subdivision of philosophy of religion and philosophical theology.

The similarity of theology and philosophy is justified, which implies finding their location in a wider space of humanitarian knowledge. The author has come to the conclusion that, following the basic features of socio-humanitarian knowledge, theology produces its own unique kind and holds a special place in the system of humanitarian knowledge. When theology comprehends the spiritual nature of man and society, it does so in a different way than the social sciences. There is justified the expediency of limiting the socio-humanitarian discourse to purely scientific knowledge.

In this regard, the specificity of theology as an unscientific variety of socio-humanitarian knowledge has been clarified. Theology is a combined, synthetic formation, an intrinsically irrational phenomenon based on faith, religious experience, mystical intuitions and revelations, on the basis of which one tries to reasonably explain himself and the world through the idea of God and the practice of worship.

Theology is a discourse that rationalizes the religious worldview and can take both scientific and non-scientific forms. Religion as a cultural and historical phenomenon has been shown to be both a social practice and a corresponding socio-humanitarian knowledge that arises on the basis of a religious phenomenon.

Theology is social knowledge, it is knowledge of the humanitarian and value-based, inclusive and contextual discourse, which is determined by the confessional position of the religious thinker. Theology is a text and language about a religious text - the Bible and Tradition. The communicative nature of theological knowledge that arises as a result of speaking, discussing, evaluating, judging and interpreting the religious community has been proved. Theology is the communicative rationality of the intersubjective community. In addition, theological communicative discourse is a polysemantic, pluralistic, and alternative reading and interpretation of religious reality. Finally, theology emerges as a communicative practice and pragmatics aimed at the spiritual transformation of man in the religious community.

Key words: theology, socio-humanitarian knowledge, values, methodology, philosophy of theology.